

DÜNYADA İLK UÇAK GEMİSİ BATIRAN TOPÇU ZABİTİ MUSTAFA ERTUĞRUL AKER VE ANILARI ÜZERİNDEN BİR DEĞERLENDİRME

Öz: Dünya tarihinde modern ilk uçak gemileri, İngiliz Kraliyet Donanması tarafından inşa edilerek Birinci Dünya Harbi sırasında kullanılmaya başlanmıştır. Uçak gemileri kullanıldığı andan itibaren, ordu envanterinde bulunan hava araçları ve personeli görev bölgesine götürmesi ve harekât isteklerini karşılama yönüyle önemli bir avantaj sağlamıştır. Bu uçak gemilerinden biri Ben My Chree'dir.

Ben My Chree Uçak Gemisi, İngiltere tarafından Birinci Dünya Harbi esnasında Çanakkale Cephesi ve Doğu Akdeniz bölgesinde kullanılmıştır. Bu uçak gemisi, Seri Dağ Bataryası komutanı Topçu Mülazımısani Mustafa Ertuğrul (Aker) Efendi ve silah arkadaşları tarafından 1917 yılı Ocak ayında Meis Adası açıklarında batırılmıştır. Böylece dünya tarihinde batırılan ilk uçak gemisi Ben My Chree, batıran kişi de Topçu Mülazımısani Mustafa Ertuğrul Efendi ve bataryası olmuştur.

Konuya ilişkin olarak yapılan araştırmada, Mustafa Ertuğrul Efendi tarafından gerçekleştirilen ve kendisi tarafından kaleme alınarak, dört ayrı yerde çeşitli adlarla yayımlandığı tespit edilen bu olay, Türk ve dünya tarihinde çok önemli bir yere sahiptir. 1930'lu yıllarda yayımlanan anıların, Türk ve dünya harp tarihi açısından önemi, konunun kitap, gazete ve mecmua sayfaları arasında unutulma olasılığı ve ayrıca çok az bilinen bu tarihi gerçekliğin gün yüzüne çıkarılma ve gündemde tutulma isteği, araştırmamızın ana amacını oluşturmuştur.

Bu bağlamda MSB Arşiv ve Askerî Tarih Daire Başkanlığı Arşivinden temin edilen Mustafa Ertuğrul Efendi'nin safahatı ile tespit edilen anıları ve konuya ilişkin Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığından alınan arşiv belgeleri ekseninde hazırlanan makalede, tarama ve doküman analizi ile karşılaştırma metotlarından istifade edilmiştir. Bu doğrultuda taranan safahat ve arşiv belgeleri, transkript edilerek, ettü edilmiştir. Elde edilen bulgular neticesinde, Mustafa Ertuğrul Efendi'nin anıları ile arşiv belgelerinin birbirini desteklediği görülmüştür. Çalışma, Birinci Dünya Harbi Dönemi'nde sınırlı ve kıstlı bir deniz gücüne sahip Osmanlı ordusunun, Mustafa Ertuğrul Efendi'nin pratik taktik ve çözümlerleri ile Ben My Chree uçak gemisi, Paris II ve Alexandra kruvazörlerini batırarak ön plana çıktığını göstermiştir.

Anahtar Kelimeler: Uçak Gemisi, Ben My Chree, Paris II, Alexandra, Mustafa Ertuğrul.

Erdal KORKMAZ

(Dr. Öğ. Üyesi)

<https://orcid.org/0000-0003-3260-9403>

erdalkorkmaz.01@gmail.com

Millî Savunma Üniversitesi

Hava Harp Enstitüsü

Geliş Tarihi: 16.02.2024

Kabul Tarihi: 26.12.2024

Özgün Makale

DOI: 10.46953/askeritarih.1438633.

**AN EVALUATION ON MUSTAFA ERTUĞRUL
AKER, THE ARTILLERY OFFICER WHO SANK
THE FIRST AIRCRAFT CARRIER IN THE WORLD,
AND HIS MEMOIRS**

Abstract: The first modern aircraft carriers in world history were built by the British Royal Navy and used during the First World War. Aircraft carriers have provided a significant advantage since the moment they were deployed, as they have been able to bring the aircraft and personnel in the army inventory to the mission area and meet the operational demands. One of these aircraft carriers is Ben My Chree.

The Ben My Chree Aircraft Carrier was used by Britain during the First World War on the Çanakkale Front and in the Eastern Mediterranean region. This aircraft carrier was sunk off the coast of Meis Island in January 1917 by the commander of Rapid Mountain Battery, Artillery Second Lieutenant Mustafa Ertuğrul (Aker) Efendi, and his comrades in arms. Thus, the first aircraft carrier to be sunk in the history of the world was Ben My Chree, and the person who sank it was Artillery Second Lieutenant Mustafa Ertuğrul Efendi and his battery.

The research conducted on the subject reveals that this event, which was realized by Mustafa Ertuğrul Bey and written by him and published under various titles in four different places, has a very important place in the Turkish and the world history. The importance of the memoirs published in the 1930s in terms of the Turkish and the world war history, the possibility of the subject being forgotten among the pages of books, newspapers and magazines, and the desire to bring this little-known historical reality to light and keep it on the agenda constituted the main purpose of the research.

In this context; scanning, document analysis and comparison methods were utilized in the article, which was prepared on the basis of Mustafa Ertuğrul Efendi's military career summary and memoirs obtained from the archives of the MND Archives and Military History Department and the related archival documents obtained from the Presidential State Archives Directorate. The military career summaries and archival documents, being scanned accordingly, were transcribed and analyzed. As a result of the findings, it has been observed that Mustafa Ertuğrul Efendi's memoirs and archival documents substantiated each other. The study shows that the Ottoman army, which had a limited and restricted naval power during the First World War, came to the forefront by sinking the aircraft carrier Ben My Chree, the cruisers Paris II and Alexandra with the practical tactics and analyses of Mustafa Ertuğrul Efendi.

Keywords: Aircraft Carrier, Ben My Chree, Paris II, Alexandra, Mustafa Ertuğrul.

Giriş

Anılar, kişilerin yaşadığı olayların aktarıldığı otobiyografik eserlerin ortak adıdır. Anılar, birinci el arşiv belgelerinin olmadığı ya da belgelerin desteklenmek istendiği ortam ve durumlarda, yaşanan tarihsel gerçekliği doğrulamanın önemli argümanlarından biridir. Tarihsel gerçekliğin, subjektif yönünü duygusal ve tepkisel olarak ortaya koyan anılar, tarih yazımında önemli bir yere sahiptir. İnsanları anı yazmaya iten en önemli gerekçe, yaşadıklarını gelecek kuşaklara aktarma ve somut gerçekliğin duyulmasını sağlama isteğidir. Batı literatüründe XVI. yüzyılla birlikte görülen anı yazma geleneği, Türk tarihinde XIX. yüzyılın ortalarından itibaren görülmeye başlamıştır.¹

Tarih, geçmişte yaşanmış olayların aktarıldığı bir bilim dalı olması hasebiyle arşiv belgesi öncelikli olmak üzere, her türlü veri ve dokümanı kaynak olarak kullanmaktadır. Bu kapsamda tarihin tanımından yola çıkarak anıların tarih yazımındaki önemi ve yeri daha iyi anlaşılabilir. Anılar subjektif bir niteliğe sahip olmasına karşın işlenen konuların arşiv belgeleri ile desteklenmesi, bir olayın daha iyi anlaşılmasına olanak sağlamaktadır. Bu nedenle özellikle Osmanlı Devleti'nin son döneminde meydana gelen askerî, siyasi ve ekonomik birçok olayın anlaşılmasında anılardan faydalanılmaktadır. Çünkü anılar, olayların belgelere aktarılmayan yönünü umuma aktaran bir özelliğe sahiptir.²

Bu açıklamalar ekseninde bakıldığında, Mustafa Ertuğrul Efendi'nin anılarının da bir uçak gemisi ile iki harp gemisi batırma başarısından dolayı tarihi bir önem ve kıymete haiz olduğu görülmektedir. Anıların yazılmasında, 1933 yılında Mustafa Ertuğrul Efendi'yi Antalya'daki portakal bahçesinde ziyaret eden Genelkurmay Başkanı Mareşal Fevzi Çakmak ile Orgeneral Fahrettin Altay etkili olmuştur. Bu ziyaret sırasında iki Türk İstiklal Harbi Kumandanının taleplerini alan Mustafa Ertuğrul Efendi, yaşadıklarını kaleme almaya karar vermiştir.³

Mustafa Ertuğrul Efendi'nin anıları ilk kez 1 Aralık 1934'te "Meyis (Meis) Adası Limanı'nda İngilizlerin 4 tayyare taşıyan Benami-Krea (Ben My Chree) Kruvazörünü, Antalya'nın Ava Limanı'nda Fransızların Paris II ve Alexandra Kruvazörlerini Nasıl Batırdım?" adı ile bir ön söz ile kaleme aldığı

¹ M. Orhan Okay; "Hatırat", İslam Ansiklopedisi, C 16, Türk Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1997, s. 445.

² Güngör Göçer; "Hatıratın Tarihsel Değeri ve Nedret Gürcan'ın Hatıratında Dinar'a Dair Ayrıntılar", Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi; C 20, S 1, Yıl: 2018, s. 306-307.

³ Mustafa Aydemir; Ben Bir Türk Zabitiyim (Batıktan Çıkan Kahraman Topçu Yüzbaşı Mustafa Ertuğrul), Belgesel Kitap, 4. Baskı, Kaptan Yayıncılık, İstanbul, 2007, s. 53.

görülmektedir.⁴ Anılar kaleme alındıktan sonra ilk kez 1 Eylül 1935’de “Büyük Harp’te Küçük Bataryam; İngiliz, Fransız Muavin Kruvazörlerini Nasıl Batırdı?” başlığı altında Askerî Mecmua’da yayımlanmıştır.⁵ Ardından anılar ikinci kez Suat Akgül tarafından hazırlanan bir bildiriye göre Kurun gazetesinde yayımlanmıştır.⁶ Bu kapsamda Kurun gazetesinin, Askerî Mecmua’dan yaptığı alıntı ile anıları, “Küçük Bataryam İngiliz, Fransız Muavin Kruvazörlerini Nasıl Batırdı?” başlığı altında hiçbir değişikliğe tabi tutmadan bir yazı dizisi halinde, 5-28 Eylül 1935 tarihleri arasında okuyucu ile buluşturmuştur. İlgili bildiri metninde, Kurun gazetesindeki bu ikinci basım nüshanın, Askerî Mecmua’da yayımlanan metnin aynısı olduğu ifade edilmiştir.⁷ Mustafa Ertuğrul Efendi’nin anıları, 1 Ekim 1936’da üçüncü kez herhangi bir değişiklik yapılmadan Deniz Mecmuası’nda yayımlanmıştır.⁸

Anıların dördüncü nüshası TBMM Arşiv ve Kütüphanesinde yapılan araştırma esnasında tespit edilmiştir. Bu kapsamda 3-8 Aralık 1936 tarihleri arasında Tan gazetesinde aralıklarla yapılan tefrika ile anıların, “Büyük Harp Hatıraları, Batarya İle Ateş, Mustafa Ertuğrul’un Hatırası” başlığı altında çeşitli ve küçük farklılıklarla yayımlandığı görülmüştür.⁹ Dolayısıyla 1930’lu yıllarda basımı yapılan anıların, Türk ve dünya tarihi açısından önemi hasebiyle mecmua veya gazete sayfaları arasında kalmasındansa, bir akademik çalışmaya konu edinilmesinin doğru olacağı değerlendirilmiştir.

Konuya ilişkin yapılan araştırma esnasında Mustafa Ertuğrul Efendi’nin uzun süre unutulmaya yüz tutmuş anılarının, bir dalgıç olan Mustafa Aydemir’in şahsi çabalarıyla 2007 yılında “Ben Bir Türk Zabitiyim Batıktan Çıkan Kahraman Topçu Yüzbaşı Mustafa Ertuğrul” adı ile hazırladığı bir belgesel kitaba konu edinildiği görülmüştür.¹⁰ Mustafa Aydemir Bey’in kişisel çalışmaları ile olgunlaştırdığı belgesel kitabın, konuya ilişkin önemli veri ve bilgiler ihtiva ettiği belirlenmiştir.

İlave olarak Mustafa Ertuğrul Efendi’nin anılarının Suat Akgül tarafından Türk Tarih Kongresi’nde bir bildiri konusu yapıldığı tespit edilmiştir.¹¹ Her araştırmacının konuyu işleme ve aktarma tarzının farklılığı ve konunun önemi, bu makalenin yazılmasındaki en önemli faktör olmuştur.

⁴ Aydemir; age., s. 49.

⁵ Askerî Mecmua; Cilt VI, S 98, s. 711-737.

⁶ Suat Akgül; “I. Dünya Savaşı’nda Antalya Kıyı Muharebeleri ve Bir Türk Subayının Başarıları”, XIX. Türk Tarih Kongresi (3-7 Ekim 2022/Ankara), III. Cilt, III. Kısım, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2024, s. 1927-1252.

⁷ Kurun gazetesi; 5 Eylül 1935, s. 1, 9. Kurun gazetesi; 28 Eylül 1935, s. 8. Aktaran: Akgül; agm., s. 1937.

⁸ Deniz Mecmuası; S 342, 1 Ekim 1936, s. 808-839.

⁹ Tan gazetesi; 3-8 Aralık 1936, İkinci Yıl, No.: 586, s. 2.

¹⁰ Ayrıntılı bilgi için bk. Aydemir; age., İstanbul, 2007.

¹¹ Akgül; agm., s. 1927-1252.

Konunun önemi çerçevesinde Türk ve dünya tarihinde önemli bir yere sahip bu olayın, makale yapılmak suretiyle okuyucu ile buluşturulması ve daha çok kitleye ulaştırılması gerektiği değerlendirilmiştir. Bu kapsamda çalışma, mecmua ve gazetelerde tespit edilen nüshalar üzerinden işlenmiş, yayımlar birbiri ile karşılaştırılmak suretiyle bir yazım tarzı geliştirilmiştir. Anıların Askerî Mecmua, Deniz Mecmuası ve Kurun gazetesindeki nüshalarının aynı olduğu, buna karşın Tan gazetesinde yayımlanan nüshanın ise bazı farklılıklarla okuyucuya aktarıldığı görülmüştür. Anılarda geçen Alman personel isimleri olduğu gibi alıntılanmış ve herhangi bir değişikliğe tabi tutulmamıştır.

Konunun anlaşılması açısından anıların tarihî açıdan önemi yanında, çalışmanın konusunu ortaya koyması hasebiyle uçak gemileri ve bunların gelişimine değinmenin kıymet arz ettiği görülmektedir. Bu kapsamda bakıldığında, endüstri devriminin sonuçlarının havacılık sektörüne uygulanması ile XX. yüzyılın başında ilk motorlu uçaklar gökyüzü ile buluşmuştur. Uçakların zaman içerisinde kıymetinin artması, devletlerin bu hava araçlarını istedikleri yer ve zamanda kullanma ihtiyacını doğurmuştur. Bu durum, büyük harp gemilerine uçakların konuşlandırılmasına ve bu uçakların denize indirilerek kullanılmasına zemin hazırlamıştır. Böylece ilk uçak gemileri, deniz tayyarelerinin harp gemilerinde görev yapmaya başlaması ile birlikte harp tarihinde yerini almıştır. Bu kapsamda tarihi sürece bakıldığında ilk uçak gemilerinin XX. yüzyılın başından itibaren ABD tarafından kullanılmaya başlandığı görülmektedir. 14 Kasım 1910'da ABD donanmasına ait USS Birmingham kruvazöründen ilk kez bir uçak kalkmak suretiyle tecrübe edilmiştir. Ardından 18 Ocak 1911'de yine ABD donanmasına ait USS Pennsylvania kruvazörüne ilk kez bir uçak iniş yapmıştır. Bu tecrübeler, sabit bir limanda duran yüzer platformlar üzerinden gerçekleştirilmiştir. Hareketli bir platform üzerinden ilk uçuş, Britanya Kraliyet donanmasına ait HMS Hibernia gemisinden 2 Mayıs 1912'de icra edilmiştir. Bu tecrübeler, zaman içerisinde daha etkin uçak gemilerinin inşasına zemin hazırlamıştır.¹² 1913'te Britanya tarafından kullanılmaya başlanan ilk modern uçak gemisinin HMS Ark Royal olduğu belirtilmektedir.¹³ HMS Ben My Chree de İngilizler tarafından kullanılan deniz uçağı taşıyan "Seaplane Tender" olarak ifade edilen gemilerinden

¹² Cenk Özgen; "Türk Deniz Kuvvetleri Açısından Uçak Gemisi Tedarikinin İncelenmesi", Savunma Bilimleri Dergisi, C 17, S 2, Kasım 2018, s. 24-25.

¹³ Anıl Uzun; "Geçmişten Günümüze Türk Donanmasının Hava Savunma Harbi Kabiliyeti Analizi", Harp Tarihi Dergisi, S 5, Yıl: 2022, s.103. Emin Kurt; "Çanakkale Savaşı'nda Bir Uçak Gemisi: Ark Royal (17 Şubat 1915-18 Mart 1915)", SAVSAD Savunma ve Savaş Araştırmaları Dergisi, C 32, S 2, Yıl: Aralık 2022, s. 308-309.

biridir.¹⁴ Zaman içerisinde uçakların, gemilerden iniş ve kalkışına yönelik pist çalışmaları neticesinde uçak gemileri kullanılmaya başlamıştır. Böylece bugün kullanılan uçak gemilerinin temelleri Birinci Dünya Harbi sırasında atılmıştır.

Çalışmanın temelini teşkil eden ve Topçu Kolağası Mustafa Ertuğrul Efendi tarafından dünyada batırılan ilk uçak gemisi olan HMS Ben My Chree ve aynı dönemde batırılan Paris II ve Alexandra kruvazörlerinin genel özelliklerini vermenin konunun anlaşılması açısından doğru olacağı öngörülmektedir. HMS Ben My Chree, 1907 yılında Isle of Man Steam Packet Şirketi tarafından İngiltere ile Man Adası arasında yolcu gemisi olarak görev yapmak üzere Vickers adlı firma tarafından inşa edilmiştir. Ben My Chree, 23 Mart 1908 tarihinde denize indirilmiştir. Adı “Kalbimin Kadını” anlamına gelmektedir. Belirli bir süre yolcu gemisi olarak görev yaptıktan sonra İngiltere Kraliyet donanması tarafından deniz uçağı gemisi olarak vazife görmek amacıyla 1 Ocak 1915’te kiralanmıştır. Ben My Chree uçak gemisinin, uzunluğu 114,3 metre, genişliği 14,0 metredir. Gemi, 10.800 kW kurulu güce ve 45,4 km/sa. hıza sahiptir. 250 personel taşıma özelliğı ile ön plana çıkmakta ve üzerinde 4-6 deniz uçağı taşıyabilmektedir. Ben My Chree, Birinci Dünya Harbi sırasında İtilaf Devletleri tarafından Çanakkale Cephesi’nde de kullanılmıştır. İtilaf Devletlerinin Çanakkale’den çekilmesinden sonra Ben My Chree, Doğu Akdeniz kıyılarında görevlendirilmiştir.¹⁵ 1917 yılı Ocak ayında Meis Adası açıklarında iken, Mülazımısani Mustafa Ertuğrul Efendi komutasındaki Türk topçu birliğinin atışları sonucunda batırılmıştır.¹⁶ Ben My Chree, dünyada topçu atışı ile batırılan ilk uçak gemisi olmuştur. Bu gemi, 1920 yılına kadar Meis önlerinde batık halde kalmış, 1920 yılında çıkarılıp, üç yıl sonrada hurdaya verilmiştir.¹⁷

Ben My Chree uçak gemisi ile aynı dönemde batırılan kruvazörlerden biri olan Paris II, A. Normand, L. Havre tersanelerinde Lobez Poret CIE Firması için 1913’de balıkçı gemisi olarak inşa edilmiştir. 50 metre boyunda, 8 metre eninde ve 551 groston ağırlığında, 10.65 knot hız yapabilen bir Fransız harp gemisidir. Üzerinde altı uçaksavar topu ve iki torpil kovani ile ön plana çıkmıştır. 13 Aralık 1917 tarihinde Mülazımievvel Mustafa Ertuğrul Efendi kumandasındaki Türk topçularının atışları ile batırılmıştır. Batırılan bir diğer harp gemisi Alexandra isimli kruvazördür. 17 Şubat 1904 tarihinde yapımı tamamlanmıştır. 33,7 metre uzunluğunda ve 182 groston ağırlığında bir

¹⁴ Seaplane Tender ifadesi; Deniz tayyarelerini depolayan, istenilen yere nakleden ve bakımını yapan platformlar için kullanılmıştır. Bu platformlarda bulunan deniz tayyareleri, bir vinç yardımı ile suya indirilmek suretiyle faaliyet göstermiş ve görevini yaptıktan sonra tekrar yüzer platforma geri alınmıştır.

¹⁵ Aydemir; age., s. 68, 96.

¹⁶ Akgül; agm., s. 1927.

¹⁷ Aydemir; age., s. 68, 96.

gemidir. Smith's Dock Company, Ltd. North Shields Yard No.134 tarafından inşa edilmiş, bir İngiliz balıkçı gemisidir. 17 Şubat 1904'te yapımı tamamlanmıştır. Önce balıkçı gemisi olarak kullanılmış, daha sonra ise 1913 yılında el değiştirerek Fransa hizmetine girmiş ve harp gemisi olarak hizmet vermiştir.¹⁸ 8 Mart 1918 tarihinde, Mülazımievvel Mustafa Ertuğrul Efendi ve Türk askerlerinin bir kayığa bağladıkları dinamitleri bir tertip ile patlatması sonucu batırılmıştır.¹⁹

Bu açıklamalar ekseninde bu çalışmada, Mustafa Ertuğrul Efendi'nin anıları üzerinden dünyada batırılan ilk uçak gemisi olan Ben My Chree'nin vurulma süreci ile bu evrede batırılan Paris II ve Alexandra kruvazörlerinin durumuna değinilecektir. Ayrıca, Mustafa Ertuğrul Efendi'nin arşiv belgeleri ekseninde özgeçmişine, batırılan Ben My Chree Uçak Gemisi ile Paris II ve Alexandra kruvazörlerinin batırılma sürecinin arşiv belgelerine nasıl yansıdığına yer verilecektir.

1. Doğumundan Birinci Dünya Harbi Sonuna Kadar Hayatı

Mustafa Ertuğrul (Aker) Efendi (Sicili: 330-69), 1893 yılında Girit'te doğmuştur. Memleketi Antalya olup baba adı Ahmet Nuri'dir.²⁰ Selanik Mekteb-i Sultanisinden mezun olmuştur. Ardından 12 Ekim 1912'de Harbiye Mektebinde eğitime başlamıştır.²¹ Mustafa Ertuğrul Efendi, Harbiye Mektebinde okurken 28 Temmuz 1914 tarihinde Birinci Dünya Harbi başlamıştır. Birinci Dünya Harbi'nin başladığı sırada, 8 Ağustos 1914 tarihinde Mekteb-i Harbiyeden zabıt vekili olarak mezun olmuştur. Mezuniyetinin ardından, Ankara'da bulunan 5'inci Kolordu 13'üncü Sahra Topçu Alayı 2'nci Tabur Tarassut Zabitliğine tayin edilmiştir.²²

Mustafa Ertuğrul Efendi, 7 Ocak 1915 tarihinde Mülazımısani olmuştur. Aynı tarihte Çanakkale Cephesi'nde bulunan 15'inci Tümen, 15'inci Topçu Alayı, 3'üncü Cebel Taburu, 7'nci Bölük Takım Zabitliğine tayin edilmiştir. Çanakkale'de harbin başlangıcından bitişine kadar görev yapmış, Seddülbahir ve Kerevizdere Muharebelerine katılmıştır. Cephe muharebeleri sırasında kullandığı topun geri tepmesiyle kulak ve ciğerlerinden yaralanmıştır. Bu sırada 14 Ağustos 1915 tarihinde Harp Madalyası ile taltif edilmiştir.²³

¹⁸ Aydemir; age., s. 96, 139.

¹⁹ Kerim Sarıçelik; "Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti'nin İtilaf Devletlerine Karşı Anadolu'nun Akdeniz Kıyılarında Aldığı Bazı Tedbirler", Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, S 21, Yıl: 2007, s. 173-176.

²⁰ Millî Savunma Bakanlığı (MSB) Arşiv ve Askerî Tarih Daire Başkanlığı (Lodumlu Yerleşkesi) Arşivi, Mustafa Ertuğrul Aker Şahsi Dosyası, Klasör (K): 265, Sıra (S): 11902.

²¹ Mustafa Ertuğrul Efendi'nin künye kaydı için bk. Aydemir; age., s. 46-47.

²² MSB Arşivi; agd.,K: 265, S: 11902.

²³ MSB Arşivi; agd., K: 265, S: 11902.

Çanakkale Cephesi'ndeki muharebelerin sona ermesi üzerine 15'inci Topçu Alayı'nın 8'inci Bölüğü'ne tayin edilmiştir.²⁴ 1916 Aralık ayında Aydın'da görevli iken Almanya'dan yeni temin edilen Erhart dağ toplarının tecrübelerini yapmıştır.²⁵ Topların tecrübelerinin yapıldığı esnada 5'inci Ordu Kumandanı Liman Von Sanders' in gizli bir emriyle, 8 Aralık 1916'da Meis Adası'nın ele geçirilmesi amacıyla görevlendirilmiştir. Bu emir üzerine Mülazımısani Mustafa Ertuğrul Efendi ve bataryası, vazifelerinin ne olacağını bilmeden 10 Aralık 1916'da trenle Denizli istikametine hareket etmiştir. Batarya, Denizli'de bir gün kalmış, ardından da Batı Karaağaç-Elmalı yolu üzerinden 23 Aralık 1916'da Kaş kasabasına ulaşmıştır.²⁶

Mülazımısani Mustafa Ertuğrul Efendi Kaş'a vardıktan sonra, burada Mıntıka Kumandanı Cemal Efendi ile bir görüşme yapmış ve gelişmeleri bizzat kendisinden öğrenmiştir. Bu kapsamda, 5'inci Ordu Kumandanı Liman Von Sanders'in, Meis'in ele geçirilmesi için İzmir'deki 15'lik seri sahra obüs bataryasıyla, Mülazımısani Mustafa Ertuğrul Efendi kumandasında bulunan dağ bataryasını vazifelendirdiğini öğrenmiştir. Ayrıca, Binbaşı Şule idaresinde bir Alman tayyaresi ile Jandarma Muhiddin Efendi kumandasındaki 120 kişilik piyade bölüğünün de bu işe memur edildiğini haber almıştır. İlave olarak bütün kuvvetlerin başına Alman ihtiyat mülazımlarından Ezelberk'in geçirildiğini öğrenmiştir. Mustafa Ertuğrul Efendi anılarında, Ezelberk'in asıl mesleği papazlık olan bir şahsiyet olduğunu belirtmiştir. Ayrıca Mustafa Ertuğrul Efendi, yüksek rütbeli birçok Alman zabitanın Mülazım Ezelberk'in emri altına girmekten rahatsız olduğunu ifade etmiştir.²⁷

Mülazımısani Mustafa Ertuğrul Efendi'nin bataryası Kaş'a geldikten sonra, Alman Müfreze Kumandanı Ezelberk'in emri üzerine Bayındır

²⁴ MSB Arşivi; agd., K: 265, S: 11902.

²⁵ Konuya ilişkin olarak Askerî Mecmua ile Tan gazetesindeki anıları karşılaştırdığımızda, Mustafa Ertuğrul Efendi'nin faaliyetlerinin aynı, ancak tarihlerinin farklı olduğu göze çarpmaktadır. Askerî Mecmua'da Mustafa Ertuğrul Efendi'nin 1916 senesi Birinci Kanunu'nda Aydın'da olduğu ifade edilirken Tan gazetesinde ise 1916 senesi İkinci Kanunu'nda Aydın'da bulunduğu belirtilmektedir. Mustafa Aydemir'in belgesel kitabında da Mustafa Ertuğrul Efendi'nin 1916 yılı Aralık (Birinci Kanun) ayının üçünde Aydın'da olduğu ifade edilmektedir. Yine Askerî Mecmua'da 8 Birinci Kanun'da Meis Adası'nın ele geçirilmesi için görevlendirildiği ifade edilmektedir. Buna karşın, Tan gazetesinde ise İkinci Kanun içinde görevlendirildiği beyan edilmektedir. Askerî Mecmua'da Mustafa Ertuğrul Efendi'nin 23 Aralık (Birinci Kanun) 1916'da Kaş'a geldiği belirtilmektedir. Buna karşın Tan gazetesinde ise 23 Ocak (İkinci Kanun) 1916'da Kaş'a gelindiği ifade edilmektedir. Mustafa Aydemir'in eserinde Mustafa Ertuğrul Efendi'nin 23 Aralık 1916'da Kaş'a geldiği belirtilmiştir. Yapılan değerlendirmede, Mustafa Ertuğrul Efendi ile ilgili verilen bilgilerden Askerî Mecmua'daki ifadelerin daha doğru olduğu, buna karşın Tan gazetesinde sehven bir yanlışlık yapıldığı öngörülmektedir. Bk. Askerî Mecmua; Cilt: VI, S 98, s. 712. Tan gazetesini; 3 Aralık 1936, İkinci Yıl, No.: 586, s. 2. Aydemir; age., s. 55.

²⁶ Tan gazetesini; 3 Aralık 1936, s. 2.

²⁷ Tan gazetesini; 3 Aralık 1936, s. 2.

Burnu'nda bulunan açık bir mevziye yerleşmiştir. Mustafa Ertuğrul Efendi anılarında 1 Ocak (İkinci Kanun) 1917'de iki bataryanın mevziye yerleştiğini belirtmiştir.²⁸ Mustafa Ertuğrul Efendi anılarının devamında, mevzinin bulunduğu alanın çok sarp ve dağlık olduğunu bu yüzden toprakların asker sırtında güçlkle bölgeye yerleştirilebildiğini belirtmiştir. Bir Alman zabitanın ısrarı ile 600 atımdan ibaret cephanenin, bir tepe üzerindeki iki gözlü bir toprak dam içine toplu olarak yerleştirildiğini de ifade etmiştir.²⁹

Mülazımısâni Mustafa Ertuğrul Efendi ve bataryasının Kaş civarına mevzilenmesinden sonra, Meis Adası'nın işgaline yönelik Almanlar tarafından bir plan hazırlanmıştır.³⁰ Bu plana göre, havanın müsait olduğu bir gün, Antalya'dan gizlice getirilip Faktora Limanı'nda saklanan sekiz yelkenli kayığa, bölük efradı bindirilecekti. Ardından kayıklar, güneş doğarken iki bataryanın ateşi altında adaya yanaşacak ve karaya çıkaracağı efratla Küçük Meis kasabası işgal edilecekti. Mustafa Ertuğrul Efendi anılarında, bu planın tatbikine imkân olmadığını, çünkü adanın askerî vaziyetinin iyice tespit edilmediğini, sarp kayalıklar arasına yerleşen düşman üzerine tahta gemilerle gitmenin son derece tehlikeli olduğunu belirtmiştir. Ayrıca düşmanın Bayındır Burnu'ndaki batarya faaliyetlerini çoktan sezmiş olduğunu da ifade etmiştir.³¹

Mülazımısâni Mustafa Ertuğrul Efendi ve bağlı olduğu müfrezenin Meis Adası'nı işgal etmeyi planlamadan bir süre önce 3 Ocak 1917 tarihinde saat: 09.00'da, İngilizlerin Ben My Chree kruvazörü ile iki İngiliz torpido muhribi ve Fransızların Paris II kruvazörü, Meis Limanı'na gelerek demirlemiştir.³² Mustafa Ertuğrul Efendi anılarında;

Taarruza geçmemiz için daha on günlük vaktimiz olmakla beraber, bu beklenmeyen sevimsiz misafirler, neşemizi kaçıracaklardı. Adaya taarruz ümidi azalıyordu. Alman zabitleri ümitsizliğe düştüler. Kaş kasabasında taarruz hazırlıkları ile meşgul bulunan müfreze kumandanı Ezelberk telefonla mütemadiyen, bize sabırlı olmamızı ve beklememizi, düşmanın şüphesini uyandıracak hiçbir harekette bulunmamamızı tavsiye ediyordu. Düşman

²⁸ Askerî Mecmua; Cilt:VI, S 98, s. 713.

²⁹ Tan gazetesi; 3 Aralık 1936, s. 2.

³⁰ Mustafa Ertuğrul Efendi, 1 Eylül 1916'da bir sene kıdem zammı almıştır. Yine 1916 yılı içerisinde Alman Harp Madalyası ile taltif olunmuştur. Ayrıntılı bilgi için bk. MSB Arşivi; agd., K: 265, S: 11902.

³¹ Tan gazetesi; 3 Aralık 1936, s. 2.

³² Anıların yer aldığı Askerî Mecmua'da 3 Ocak (İkinci Kanun) 1917 Pazar günü İngilizlerin sık sık tayyare uçuran Ben My Chree Kruvazörü ile iki İngiliz torpido muhribi ve Fransızların Paris II kruvazörünün Meis Limanı'na gelerek demirlediği belirtilmektedir. Aynı bilgi Mustafa Aydemir'in belgesel kitabında 27 Aralık (Birinci Kanun) pazar günü saat: 09.00'da İngilizlerin Ben My Chree (Benamikrea) kruvazörü ile iki İngiliz torpido muhribi ve Fransızların Paris II kruvazörü Meis Limanı'na gelerek demirlediler şeklinde geçmektedir. Tan gazetesinde ise Ben My Chree'nin yanında bir İngiliz torpido botu ile Paris II kruvazörünün 3 Ocak (İkinci Kanun) 1917'de bölgeye geldiği belirtilmektedir. Bk. Askerî Mecmua; Cilt: VI, S 98, s. 713. Aydemir; age., s. 56. Tan gazetesi; 3 Aralık 1936, İkinci Yıl, No.: 586, s. 2.

Askerî Tarih Araştırmaları Dergisi (ATAD), Yıl 2024, Sayı 36: 121-149

herhalde yerli Rumlardan tedarik ettiği casuslar vasıtasıyla bizim hareketlerimizi mükemmel surette kontrol etmekte idi. Bugün yarın, uçuracağı tayyarelerle bizi tamamıyla keşfedeceğine emindim. Açtığımız geniş top yolu üzerine gidiş gelişlerimizin görülmemesine imkân yoktu. Müthiş bir ateş yağmuruna tutulacaktık. Ve belki de yapacağımız taarruzu men için icap eden bütün tertibatın alındığını görecektik. Böylelikle de uzun zamandan beri yaptığımız hazırlıklar boşa gidecek ve harbin sonuna kadar bu iki bataryamız, adanın karşısında eli kolu bağlı vaziyette kalacaktı.”³³ diyerek yaşanan gelişmelerin adanın işgalini zorlaştırdığını belirtmiştir.

Gelişmeler üzerine Mustafa Ertuğrul Efendi, Alman Topçu Kumandanı Binbaşı Şmitkolbo ile görüşüp ona düşman gemilerinin dört beş kilometre uzaklıkta ve topçu bataryalarının menzili içerisinde bulunduğunu, gemi personelinin pazar günü olması hasebiyle bacaların üstünü kapatarak karaya çıkmış olduklarını, bu durumdan faydalanıp yapılacak bir baskın ateşiyle Ben My Chree adlı büyük kruvazörü batırabileceklerini belirtmiştir. Alman Binbaşının bu teklifi uygun bulması üzerine konu, Obüs Bataryası Kumandanı Binbaşı Idman’a açılmış ve onun da onayıyla bir plan hazırlanmıştır. Bu plana göre, mevzide gizlenmiş obüs bataryası, ani grup ateşiyle büyük kruvazörü batıracak, açıkta bulunan Mustafa Ertuğrul Efendi’nin bataryası da düşman bahriyelilerinin gemiye dönüşünü önleyerek limandan çıkacak torpidoları ateş altına alacaktı.³⁴

Karar sonrasında hızla harekete geçilmiştir. Bu sırada konu Binbaşı Şmitkolbo tarafından Müfreze Kumandanı Ezelberk’e telefon yoluyla iletmeye çalışılmıştır. Ancak, telefonun bozuk olmasından dolayı kendisi ile görüşülememiştir. Bu sırada adadaki gelişmeler takip edilmiş ve askerlerin karınları doyurulmuştur. Gözlem faaliyetleri esnasında İtilaf kuvvetlerinin limana küçük bir motor vasıtasıyla bir ağ serdiği tespit edilmiştir. Bu ağın, Akdeniz’deki Alman denizaltı gemilerine karşı, kendilerini muhafaza altına almalarına yönelik bir çalışma olduğu anlaşılmıştır.³⁵

Türk bataryaları 3 Ocak 1917’de saat: 13.25’te ani bir topçu ateşine başlamıştır. Bu ateş neticesinde üzerinde dört tayyare bulunan Ben My Chree adlı İngiliz uçak gemisi batırılmıştır.³⁶ Mustafa Ertuğrul Efendi anılarında bu olayı;

³³ Tan gazetesi; 3 Aralık 1936, s. 2.

³⁴ Tan gazetesi; 3 Aralık 1936, s. 2.

³⁵ Tan gazetesi; 3 Aralık 1936, s. 2.

³⁶ Konuya ilişkin olarak Mustafa Aydemir tarafından hazırlanan belgesel kitapta, Ben My Chree’nin batırılış tarihi anıların verildiği bölümde 27 Kanunuevvel 1916 verilmiştir. Aynı belgesel kitabın 68. sayfasında ise Ben My Chree’nin 11 Ocak 1917’de batırıldığı belirtilmektedir. Bu durum, aynı eserde olayın farklı tarihlerde meydana geldiği izlenimi vermektedir. Bk. Aydemir; age., s. 65, 68. Ben My Chree’nin batırılışının aktarıldığı Askerî Mecmua’da ise 3 İkinci kanun 1917 olarak belirtilmiştir. Bk. Askerî Mecmua; 1 Eylül 1935, Cilt: VI, S 98, s. 718. Tan gazetesinde ise olayın 3 Kanunusani 1917

“İlkin gizli mevkiideki obüs, ateşe başladı. İlk dört mermi gemiye isabet etmedi. Fakat hemen yanına düştü. Top sesleri üzerine Meis Adası’nda müthiş bir panik başladı. Tam ikinci grup ateşine başlayacağımız sırada, sahile yerleştirilen iki Fransız topu, derhal bize cevap verdiler. Mukabil ateşin ardı arkası kesilmiyordu. Düşman topçusunun bize karşılık verışı o kadar ani olmuştu ki, takdir etmemek kabil değildi. Dördüncü Fransız mermisi, obüs cephaneliğinin bölmesine düşmüştü. Hartuçlar, alev alev yanmaya başladı. Batarya kumandanı Binbaşı Idman bu felaket karşısında, adeta kendini kaybetti. Ateş çok geçmeden durmuştu. Batarya efradı, yanmayan mermileri kurtarmaya koştu. Fakat kurtarma işi çok güçlükte oluyordu.

Kruvazörün baş taretteki 21’lik iki topu, bizim tarafa çevrildi. Bunu gören Binbaşı Şmitkolbo, benim bataryanın derhal ateş açmasını hararetle bir dille ricaya başladı. Kayalıklar arasında mevzi alan küçük bataryamın, koca gemi topları ile cenkleşmesi pek kolay değildi. Bataryam aynı zamanda düşmanın kara toplarına da cevap vermek mecburiyetinde idi. Bu pek aklımın ereceği bir iş değildi. Fakat çaresizlik karşısında idik. Tereddüt edilecek zaman değildi. Hemen ateşe başladık. İlk grup ateşimizin bir mermisi, isabetli bir atışla gemiye çarptı. Daha sonra üç mermi birden kış taraftaki tayyare hangarına isabet edince gemide müthiş bir yangın başladı.

Benzin depoları tutuşmuştu. Yangın o kadar çabuk büyümüşü ki gemi, baş toplarını bize çevirdiği hâlde ateş etmeye imkân bulamadı. Efradın bir kısmı kendilerini denize atıyor, bir kısmı da karadan gemilerine dönerken, ateşi görünce geri geri kaçıyorlardı. Bu manzara, bize de geniş bir nefes aldirmişti. Gerilen sınırlarımız yatışıyor, silahlarımıza itimadımız artıyordu. Ateşimiz, gitgide müessir oldu. O kadar ki koca gemi, karşımızda çepeçevre ateşlerle sarılmış döne döne, yavaş yavaş denize doğru eğilmeye başladı. 36 dakika süren fasilalı ateşimiz karşısında, daha fazla dayanamayan Ben My Chree nihayet baş tarafı ile tamamıyla denize gömüldü. Deniz dışında kalan kısmı da yarı yarıya yanmış, enkaz hâlini almıştı. Arkadaşlarının bu korkunç akıbetini gören iki İngiliz torpidosu ile Fransız kruvazörü içine girdikleri ağı yararak çılgın gibi muhtelif istikametlerde kaçışmaya başladılar. Bu muhtelif

(3 Ocak 1917)’de gerçekleştiği ifade edilmektedir. Tan gazetesi, 5 Aralık 1936, s. 2. Suat Akgül tarafından hazırlanan bildiri metninde ise olayın 9 Ocak 1911’de geçtiği ve Ben My Chree’nin bu tarihte batırıldığı ifade edilmektedir. Akgül bildiri metninde, kaynak olarak hem Askerî Mecmua’daki anıları kullanmış, hem de Liman Von Sanders’i kendisine kaynak göstermiştir. Askerî Mecmua’da Ben My Chree’nin batırılışının 3 İkinci Kanun 1917 verildiği görülmektedir. Ancak Akgül bildirisinde, Liman von Sanders’i kaynak göstererek olayın 9 Ocak 1917’de meydana geldiğini belirtmiştir. Dolayısıyla bu durum kaynak olarak kullandığı Askerî Mecmua yerine, diğer kaynak olarak kullandığı Liman von Sanders’in verdiği tarihi tercih ettiğini bize göstermektedir. Akgül; agm., s. 1927. İngiliz gazetelerinden The Times ise olaya ilişkin 15 Ocak 1917’de verdiği gazete haberinde “düşmanın yalanları” başlığı altında Ben My Chree’nin batırılışını kabul etmemiştir. The Times, 15 Ocak 1917, s. 7. Ancak daha sonra 25 Ağustos 1920’de yayımlanan The Times gazetesi haberinde, geminin 11 Ocak 1917’de battığı belirtilmiştir. Konuya ilişkin gazete haberi ek’ te verilmiştir. The Times, 25 Ağustos 1920, s. 12.

Askerî Tarih Araştırmaları Dergisi (ATAD), Yıl 2024, Sayı 36: 121-149

istikametlere hep birden ateş etmemize tabi ki imkân yoktu. Yalnız bu arada kuzeye doğru kaçan İngiliz torpidolarından hiç olmazsa bir tanesinin canını yakmak istedim. Ateşimi toplayarak birini yakalayabildim. İki isabetli mermi alan torpidonun adanın kuzey burnunu güçlükle geçerek yaralı bir hâlde, Rodos'a götürüldüğünü sonradan gördük. Gece oldu, derken çok geçmeden şiddetli bir yağmur boşandı. Sabahı coşkun bir neşe içerisinde karşılıyoruz. Ada, korkunç ve ıssız. İki bacası ile direklerinin yarısı deniz dışında kalan Ben My Chree, ebedî uykusunu uyuyor.”³⁷ diyerek anlatmıştır.

Mülazımısani Mustafa Ertuğrul Efendi ve bağlı olduğu bataryanın kazandığı zafer üzerine, Ordu ve kolordu kumandanları telefonla arayarak personeli tebrik etmiştir.³⁸ Bu sırada Alman Müfreze Kumandanı Ezelberk de Mülazımısani Mustafa Ertuğrul Efendi'yi başarısından dolayı kutlamıştır. Olay sonrasında İtilaf Devletlerinin dört tayyareli Ben My Chree isimli kruvazörü batmıştır. Ayrıca, bir İngiliz muhribi harp dışı kalmıştır. İki yüze yakın yelkenli gemi, kayık ve sandal yakılmıştır. Düşmanın telsiz binası ve gazhane olmak üzere birçok binası tahrip edilmiştir. Çatışma esnasında Türk askerlerden biri yaralanmış, ardından da bu nefer şehit olmuştur. Altı yüz küsur atım harcanmış ve beş yüz obüs hartucu da yanmıştır.³⁹

Konuya ilişkin olarak Ozan Can Akpınar tarafından yapılan çalışmada; Ben My Chree'nin batırılmasına paralel olarak bir İngiliz muhribine zarar verildiği, 25 ev, 200 civarında sandal ve yelkenli geminin yakıldığı, bunun yanında telsiz binası ve gazhane gibi müphem binalara zarar verildiği belirtilmiştir. Ayrıca ilgili çalışmada İngiliz Deniz Kuvvetleri Komutanlığının olay sırasında bir mülazım ile dört kişinin yaralandığını belirttiği, uçak gemisi mürettebatından Mühendis Yüzbaşı G. Robinson'un aktardığına göre gemiden atlayan 250 civarında personel kurtarılmıştır.⁴⁰ Mülazımısani Mustafa Ertuğrul Efendi ve bataryası, İngilizlerin 4 uçaklı “Ben My Chree” kruvazörü ile birçok yelkenli gemisini batırıp bir torpidobotu hasara uğratmak suretiyle önemli ve yadsınamaz bir zafer elde etmiştir. Bu zafer Türk ve Alman personelin psikolojisini yükseltmiş ve İttifak unsurlarının moral değerlerinin artmasına zemin hazırlamıştır.

³⁷ Tan gazetesi; 4 Aralık 1936, s. 2.

³⁸ Mustafa Ertuğrul Efendi anılarında Ben My Chree'nin 3 Ocak 1917 Pazar günü batırıldığını belirtmektedir. Askerî Mecmua, 1 Eylül 1935, Cilt: VI, S 98, s. 718. Buna karşın, Suat Akgül tarafından kaleme alınan bildiri metninde, ABD'de 11 Ocak 1917'de yayımlanan Alexandria gazetesi kaynak verilerek suretiyle 9 Ocak 1917 Salı günü olayın meydana geldiği belirtilmektedir. Bk. Alexandria Gazette; January 11.1917, s. 4. Aktaran: Akgül; agm., s. 1928.

³⁹ Askerî Mecmua; 1 Eylül 1935, Cilt VI, S 98, s. 718.

⁴⁰ Ayrıntılı bilgi için bk. Ozan Can Akpınar; “Birinci Dünya Savaşı'nda Fransız Gemilerinin Antalya Sahillerine Yönelik Taarruzları”, Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları-Recent Period Turkish Studies, S 43, Yıl: 2023, s. 111-142.

Mustafa Ertuğrul Efendi, 1 Eylül 1917 tarihinde Mülazımievvel rütbesine terfi etmiştir.⁴¹ Bu sırada, bir süre daha Bayındır Mevziinde vazife yapmıştır. Ben My Chree'nin batırılmasından sonra Binbaşı Şmitkolbo ve Idman ile diğer Alman zabıtları Bandırma'ya dönmüştür. Mülazım Ezelberk ve Tayyareci Binbaşı Şule ise Mustafa Ertuğrul Efendi ile birlikte aynı bölgede görev yapmaya devam etmiştir.⁴²

Beşinci Ordu Kumandanı Liman Von Sanders'in emri doğrultusunda Meis Adası'nın ele geçirilmesine yönelik 21 Ocak 1917'de bir plan hayata geçirilmiş, ancak bunda muvaffak olunamamıştır. Sekiz yelkenli ile yapılan harekât esnasında bir tayyare ile bölgede keşif yapılmaya çalışılmış, ancak yerden açılan makineli tüfek ateşi ile başarılı olunamamıştır. Bu sırada bölgeye gelen bir Fransız kruvazörünün atışları sonucu üç yelkenli batmış ve otuz altı şehit verilmiştir. Başarısız Meis harekâtından sonra Mustafa Ertuğrul Efendi ve bataryası, 1917 yılı Mart ayına kadar aynı mevzide kalmıştır. Ardından batarya, 57'nci Tümen emrine girmiş ve Antalya'da görevlendirilmiştir.⁴³ Mustafa Ertuğrul Efendi anılarında, 14 Nisan 1917'de Antalya'ya vardıklarını belirtmektedir.⁴⁴

Mustafa Ertuğrul Efendi Antalya'ya gelmeden evvel, Fransızlar şehri aralıklarla denizden bombardımana tutmuştur. Bu kapsamda filoları ile dört büyük un fabrikasını yakıp yıkmışlardır. Fransızlar, kendilerine mukabele edilmesi hâlinde, şehri harap edeceklerini de bildirmişlerdir. Bu hadiseler üzerine mantelli ve ağır ateşli toplar, Antalya'nın doğu ve batı açıklarına yerleştirilmiştir. 1917 Eylül ayı içinde Fransız harp gemilerinden biri, Antalya sahillerini ateş altına almıştır. Bunun üzerine Fransız gemisine, obüsler ile makas ateşi yapılmıştır. Bu mukavemet, Fransız gemilerinin Antalya civarına yaklaşmasını önlemiştir. Ancak Fransızlar, sahil noktalarını tacize devam etmiş, rastladıkları yelkenli ve kayıkları batırmaya devam etmiştir. Bu kapsamda Ağva'da bulunan karakola erzak götüren yelkenli bir Türk kayığı, bir Fransız gemisi tarafından batırılmıştır. Aynı gemi, Ağva köyünü de topa tutmuştur. Bu gelişme üzerine Mustafa Ertuğrul Efendi tarafından bir plan hazırlanmıştır. Bu plan kapsamında Antalya'dan Ağva'ya bir yelkenli kayık gönderilmesi ve düşman gemisinin kayığa çekilmesi öngörülmüştür. Kayığın karaya bir şeyler boşaltır gibi yapması sonrasında, yaklaşacak düşman gemisine topçu bataryası ile ateş edilmesi planlanmıştır.⁴⁵

⁴¹ MSB Arşivi; agd., K: 265, S: 11902.

⁴² Tan gazetesi; 3 Aralık 1936, s. 2.

⁴³ Tan gazetesi; 5 Aralık 1936, s. 2.

⁴⁴ Askerî Mecmua; 1 Eylül 1935, Cilt VI, S 98, s.721. Aydemir; age., s. 86.

⁴⁵ Tan gazetesi; 3 Aralık 1936, s.2.

Plan çerçevesinde, 7 Aralık 1917 tarihinde Mustafa Ertuğrul Efendi'nin bataryası Ağva güneyindeki hâkim noktaya yerleştirilmiştir.⁴⁶ Bu sırada bir yelkenli iskeleye bağlanmış, sözde iki nefer tarafından iskeleye bir şeyler çıkarılıyormuş gibi faaliyet gösterilmeye başlanmıştır. Hazırlıkların tamamlandığı esnada, 13 Aralık 1917'de saat 08.00'de Fenike'den elde edilen istihbarat telefonu ile iki düşman gemisinin Adresan istikametine geçtiği öğrenilmiştir.⁴⁷ Bu haber, Şeldonya Burnu'ndaki Türk kuvvetleri tarafından da teyit edilmiştir. Bu gelişme üzerine Mustafa Ertuğrul Efendi ve bataryası hemen teyakkuz durumuna geçmiştir. Saat 11.30'da Fransızların Paris II ve Alexandra gemileri, topçu bataryasının altı kilometre açığından geçmiştir. Ardından Paris II, Türk bataryasına sekiz yüz metre mesafede tam limanın ortasında demirlemiştir. Alexandra kruvazörü de topçu bataryasına yakın bir mesafede konumlanmıştır.⁴⁸

Gemiler bölgeye geldikten sonra bordasının on beşlik toplarını köye doğru çevirmiştir. Bu sırada geminin arkasına büyük bir Fransız bayrağı çekilmiştir. Ardından geminin baş tarafına bir makineli tüfek yerleştirilmiş, ardından da bir motör ile on kadar silahlı bahriyeli indirilmiştir. Motör hızla sahildeki Türk yelkenlisine doğru ilerlemeye ve bir taraftan da sahili makineli tüfek ile taramaya başlamıştır. Motör, yelkenliye yanaştıktan sonra ipini kesip arkasına bağlayarak döneceği sırada, piyade takımının baskın ateşi başlamıştır. Bu ateş sonucunda motörde bulunan düşman unsurları hayatını kaybetmiştir. Piyade ateşine paralel olarak Mustafa Ertuğrul Efendi'nin bataryası tarafından süratle ateşe başlanmıştır. Yapılan topçu atışlarının sonucunda Paris II Kruvazörüne atılan 160 mermiden 110'u isabet etmiştir.⁴⁹ Düşman, kış tarafındaki toplarla mukabelede bulunmasına karşın topçu atışları ile onlar da susturulmuştur. Bu sırada Paris II, yavaş yavaş açılmaya çalışmış, fakat makinesi bozulduğu için 1.100 metre kadar açılmaya muvaffak

⁴⁶ Tan gazetesinde 1 Aralık 1917 olarak anlatılan olay, Mustafa Ertuğrul Efendi'nin Askerî Mecmua'daki anılarında, 5 Aralık (Birinci Kanun) 1917'de Antalya'dan hareket ederek 7 Aralık (Birinci Kanun) 1917'de Ağva'nın güneyindeki hâkim buruna bataryasını yerleştirdiği şeklinde belirtilmektedir. Mustafa Aydemir'in belgesel kitabında da 7 Aralık 1917'de Ağva'nın güneyine yerleştiği ifade edilmektedir. Bk. Askerî Mecmua, 1 Eylül 1935, Cilt VI, S 98, s. 722. Aydemir; age., s. 87. Suat Akgül tarafından hazırlanan bildiri metninde ise 7 Aralık 1917'de Mustafa Ertuğrul Efendi'nin bataryası ile Ağva'nın güneyine yerleştiği belirtilmektedir. Bk. Akgül; agm., s. 1931.

⁴⁷ 13 Aralık 1917 tarihindeki olaylar Askerî Mecmua ve Mustafa Aydemir'in belgesel kitabında aynı şekilde ifade edilmektedir. Tan gazetesindeki anılarda ise herhangi bir tarih verilmeden belirtilmiştir. Bk. Askerî Mecmua, 1 Eylül 1935, Cilt VI, S 98, s. 723. Aydemir; age., s. 87; Tan gazetesini, 6 Aralık 1936, s. 2.

⁴⁸ Tan gazetesini; 3 Aralık 1936, s. 2.

⁴⁹ Askerî Mecmua'da ve Mustafa Aydemir'in belgesel kitabında yer alan anılarda, Paris II kruvazörüne yapılan 145 atımdan 110'unun gemiye isabet ettiği ifade edilmektedir. Tan gazetesinde ise 160 mermiden 110'unun isabet kaydettiği belirtilmiştir. Bu durum, Askerî Mecmua ve Mustafa Aydemir'in belgesel kitabındaki verilerin aynı, Tan gazetesindeki verilerin ise farklı olduğunu göstermektedir. Bk. Askerî Mecmua; 1 Eylül 1935, Cilt VI, S 98, s. 722. Aydemir; age., s. 90. Tan gazetesini; 7 Aralık 1936, s. 2.

olabilmiştir. Neticede 18 dakikalık bir mücadeleden sonra Paris II, cephaneliğinin infilak etmesi sonucu alabora olarak batmıştır.⁵⁰

Konuya ilişkin olarak 135'inci Alay Kumandanlığı 1'inci Tabur Kumandanı Binbaşı Rauf Bey tarafından 14 Aralık 1917 tarihinde 135'inci Alay Kumandanlığına gönderilen yazıda; saat 10.00'da başlayan olayların saat 14.00'e kadar devam ettiği ifade edilmiştir.⁵¹ Bu sırada 57'nci Tümen Komutanlığı tarafından yayınlanan tamim ile Paris II gemisinin Ağva Limanı'nda 13 Aralık 1917'de topçu ateşi sonucu batırıldığı belirtilmiştir.⁵²

Paris II kruvazörünün battığı sırada Alexandra harp gemisi bir taraftan ateş teatisi yapmış, diğer taraftan da Türk toplarının menziline dışına çıkmıştır. Batan kruvazörden denize atlayan düşman efradı, Alexandra'nın kendilerini kurtaracağı ümidi ile önce Türk kuvvetlerine teslim olmak istememiştir. Daha sonra yirmi kadar Fransız neferi, sahile çıkmış ve kendiliğinden teslim olmuştur. Teslim olanlar arasında, gemi kumandanı Rolan ile çok sevdiği köpeği Mastik'te yerini almıştır. Esirler, bitkin bir hâlde teslim olmuş ve yaraları sarılarak karınları doyurulmuştur.⁵³

Mustafa Ertuğrul Efendi anılarında esir edilen personele iyi davranılmasının Kumandan Rolan'ı duygulandırdığını belirtmiş ve kendisinin; *“Dünyanın en asil ve mert milleti! Pierre Loti⁵⁴, daima böyle söyledi. Gıyaben sevdiğim bu mert milletle şimdi karşı karşıyayım. Sizlere nasıl teşekkür edeceğimi bilemiyorum. Büyük Türk Milleti, ölmeyecek çok yaşayacaktır.”*⁵⁵ dediğini belirtmiştir. Esir bir düşman personelinin beyanatu, Türk milletinin civanmert bir kimlik ve karaktere sahip olduğunu göstermektedir.

Paris II'nin Kaptanı Yüzbaşı Rolan tarafından daha sonra verilen bir beyanatta;

“Oralara top getirmenin imkânsızlığını bildiğimiz için böyle bir baskına uğrayacağımızı aklımızın kenarından bile geçirmiyorduk... Batarya çok iyi

⁵⁰ Tan gazetesi; 6 Aralık 1936, s. 2.

⁵¹ Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı (BOA), ATASE Koleksiyonu, Birinci Dünya Harbi Koleksiyonu (BDH), Klasör (K): 5248, Dosya (D): H-10, Fihrist (F): 1-32, 1-33.

⁵² Akgül; agm., s. 1931.

⁵³ Askerî Mecmua; 1 Eylül 1935, Cilt VI, S 98, s. 724. Tan gazetesi; 6 Aralık 1936, s. 2.

⁵⁴ Pierre Loti (1850-1923), asıl ismi Louis Marie Julien Viaud olan Fransız deniz subayı ve edebiyatçıdır. Osmanlı ülkesine birkaç kez gelmiş ve daha sonra İstanbul'a yerleşmiştir. Trablusgarp Harbi esnasında Türkleri savunan yazıları ile ön plana çıkmıştır. İzmir'in işgaline karşı Türk tezlerini savunmuş, Ermeniler tarafından işlenen katliamlara eserlerinde yer vermiştir. Ayrıca eserlerinde, Türklerin bağımsızlık ve yenileşme amaçlarından bahsetmiştir. İstanbul'un Eyüp Sultan ilçesindeki Halic'e bakan tepe kendisinin sık sık ziyareti sebebiyle onun adı ile anılmıştır. 1923 yılında hayatını kaybetmiştir. Pierre Loti'nin hayatı için bk. Alain Quella Villeger, Pierre Loti: Gezegen Seyyahı, Çeviren: Aysel Bora; Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2002.

⁵⁵ Tan gazetesi; 6 Aralık 1936, s. 2.

kamufle edilmişti, yağdırdığımız mermilerin hiçbir tesiri olmuyordu. Mesafe çok yakın ve Türkler çok iyi nişancı oldukları için gemimiz az zamanda delik deşik oldu.” demiştir. Rolen ayrıca; “Türk erlerinden biri gömleğinden koparıp ayırdığı bir parça ile benim yarımı sardı. Yalnız ben değil, bu ulvi manzarayı gören bütün Fransızlar gözyaşlarını tutamadılar. Bize su getirdiler, kendi yiyeceklerinden verdiler... Biz ise küçük küçük kayıklarında yakaladığımız bu insanlara ne eziyetler ne hakaretlerde bulunmuştuk.”⁵⁶ açıklamasında bulunmuştur. Paris II’nin batırılmasından sonra gemideki 52 mürettebat içinde esir edilen 20 kişi haricindekiler hayatını kaybetmiştir.⁵⁷ Paris II’den en son Komutan Rolen ayrılmış ve onunla birlikte 13’ü yaralı olmak üzere toplam 19 kişi karaya çıkmıştır.⁵⁸ Paris II gemisinin batırılmasına ilişkin olarak 57’nci Tümen Kumandan Vekili tarafından 21’inci Kolordu Kumandanlığına 15-16 Aralık 1917 tarihinde gönderilen yazıda; düşmandan 19 esir alındığı ve bunlardan 10’unun yaralı olduğu belirtilmiştir. Ayrıca aynı yazıda yaralı personel içerisinde gemi kaptanının da olduğu ifade edilmiştir.⁵⁹ 57’nci Fırka Kumandanlığı tarafından 21’inci Kolordu Kumandanlığına 15-16 Aralık 1917’de gönderilen bir diğer yazıda; 5’inci Ordu Kumandanı Liman Von Sanders’in Paris II’nin batırılmasında ön plana çıkan 176’ncı Alay Kumandanı Hulusi Bey’in madalya ile taltifini teklif ettiği belirtilmiştir. Aynı belgede, Mustafa Ertuğrul Efendi’ye başarısından dolayı iki sene kıdem verildiği, ayrıca kendisine bir kıta muharebe liyakat madalyası verilmesi için teklif yapıldığı belirtilmiştir. Belgenin devamında, bölgede görev yapan

⁵⁶ Akpınar; agm., s. 136-137.

⁵⁷ Paul Chack; Pavillon Hout, Paris, 1929, s. 243-244. Hüseyin Çimrin, Bir Zamanlar Antalya (Tarih, Gözlem ve Anılar) Cilt: I, ATSO Kültür Yayını, Antalya, 2007, s. 104. Aktaran, Akpınar; agm., s. 136. Suat Akgül tarafından hazırlanan bildiri metninde ise Paris II gemisindeki, 52 mürettebattan 16’sının esir alındığı belirtilmiştir. Bk. Akgül; agm., s. 1931.

⁵⁸ 1 Şubat 1918’de Felemenk Sefareti tarafından Osmanlı Hariciye Vekâletine gönderilen bir yazıyla batan Paris II Gemisi’ndeki mürettebatın akıbetleri sorulmuştur. Deniz mülazımları: Rollen, Henri, Louis, Victor, Marie. Gemi mürettebatı: Jules Antonini, Bessou Eugène, Louis Bouvier, César Brivet, Eugène Buino, Alain Castel, Adrien Clemencon, Auguste Deschamps, Farah Farid, François Ferrard, Emile Franchereau, Hyacithe Guillon, Jean Guillon, Victor Heurtel, Pierre Huby, Paul Jaffrezic, Pierre Josse, Octave Lamier, Léon Laronde, Jean le Donge, Robert Leveo, Mansour, Louis Mariage, Rober Masson, Victor Mors ou Moro, Aziz Neimtalla, Jean Noret, Roger Pastrie, Albert Paulay, Alphonse Pessonneau, Julian Renault, Senfmen, Leon Thebaud. CDAB, BOA; HR. SYS. 2262/24; Bu kapsamda yapılan araştırma sonucunda hayatını kaybeden ve esir olanların isimleri sefarete iletilmiştir. Ölen personel isimleri: Jules Antonini, Bessou Eugène, Eugène Buino, Alain Castel, Adrien Clemencon, François Ferrard, Emile Franchereau, Hyacithe Guillon, Victor Heurtel, Pierre Huby, Pierre Josse, Octave Lamier, Louis Laouenan, Robert Leveo, Albert Paulay, Leon Thebaud. Esirler: César Brivet, Auguste Deschamps, Jean Guillon, Léon Laronde, Louis Mariage, Alphonse Pessonneau, Julian Renault, Henri Rollin. Sağ Kalanlar: Francis Brenon, Pierre Corbani, Pierre Dely, Pierre Guillerme, Laurent Le Moal, Georges Mazoyer, Noel Nomdedeu, Edouard Neulat, Alfred Pherivong, Joseph Poireau, Bir Arap (Bechir Goda). Diğer Esirler: Louis Bouvier (Ameliyattan sonra ölmüştür.), Jean Castel, Farah Farid, Paul Jaffrezic, Jean le Donge, Mansour, Marque Aug, Rober Masson, Victor Mors ou Moro, Aziz Neimtalla, Jean Noret, Roger Pastrie, Senfmen. Ayrıca Paris II batırıldıktan sonra hafif yaralı olan bir mülazım ile dokuz topçu, tamirci, ateşçi ve aşçı Antalya’da tedavi altına alınmıştır. BOA; HR. SYS, 2262/35; Aktaran: Akpınar, agm., s.137.

⁵⁹ BOA; ATASE Koleksiyonu, BDH, K: 5248, D: H-11, F: 1-1.

küçük zabıt ve efrattan 25 nefere muharebe liyakat, 93 nefere de harp madalyası verilmesi için teklif yapıldığı ifade edilmiştir.⁶⁰ Bu sırada Mustafa Ertuğrul Efendi başarısından dolayı 14 Aralık 1917 tarihinde Alman İkinci Sınıf Demir Salıp Madalyası ile taltif edilmiştir.⁶¹

Paris II'nin batırılmasından sonra Tümen Kumandan Vekili Von Şiristek tarafından, Mustafa Ertuğrul Efendi telefonla aranmak suretiyle kutlanmıştır. Ardından bataryanın 15 Aralık 1917'de Ağva'dan Antalya'ya hareket etmesi emredilmiştir.⁶² Bu emir üzerine Mustafa Ertuğrul Efendi ve batarya personeli, yaralı esirlerle birlikte Antalya'ya hareket etmiştir. Antalya'da Türk personel, sevinç gösterileri ile karşılanmış ve 57'nci Tümen şehre girerken halkın ilgi ve alakası had safhaya ulaşmıştır. Mustafa Ertuğrul Efendi anılarında, Antalya'ya girdiklerinde kendilerine gösterilen candan ilgiyi unutamadığını belirtmiştir.⁶³

Paris II Kruvazörü batırıldıktan sonra, diğer Fransız gemileri hemen her hafta muayyen olarak Ağva açıklarına gelip, bölgeyi bombardımana tutmaya başlamıştır. Türk toplarının menzilinın yeterli olmaması düşman gemilerine mukavemet gösterilmesini engellemiştir. Bunun üzerine 57'nci Tümen Kumandanı Şefik Bey'in onayı ile Mustafa Ertuğrul Efendi ve istihkâm mülazımlarından İbrahim Efendi tarafından bir plan yapılmıştır. Plan kapsamında bir yelkenlinin döşemesi ile kaburgası arasına yetecek kadar dinamit konulması ve bunun bir top fünyesi veya bir tel vasıtası ile ateşlenmesi kararlaştırılmıştır. Bu çerçevede görünüşte bir yelkenlinin portakal yükü ile Antalya'ya doğru hareket etmesi, ardından gemide bulunacak neferlerin düşman kruvazörünü görünce canlarını kurtarmak kaygısı ile arkada bağlı küçük sandala atlayarak sahile gelmesi planlanmıştır. Bu sırada portakal dolu sandıkların düşman kruvazörü tarafından ele geçirilmesi ve ardından, gemiye yanaştırılması sonrasında bombaların patlatılması öngörülmüştür.⁶⁴

Plan kapsamında bir yelkenli kayığa portakal dolu sandıklar konulmuş ve bunların altına yetmiş kilo dinamit yerleştirilmiştir.⁶⁵ İşler hazırlandıktan sonra, planın tatbik safhasına geçilmiştir. Bu suretle hazırlanan kayık, her gün sabah erkenden iki üç kilometre açığa çıkarılmış ve beklemeye alınmıştır.⁶⁶ Nihayet bir haftalık bir beklemeden sonra, 8 Mart 1918 sabahı saat 09.10'da Şelidonya Burnu'ndaki Türk gözcüleri, Alexandra'nın Ağva yönüne geldiğini haber vermiştir.⁶⁷ Gemi son süratle yelkenlinin üzerine gelmiş, bu sırada

⁶⁰ BOA; ATASE Koleksiyonu, BDH, K: 5248, D: H-11, F: 1-2.

⁶¹ MSB Arşivi; agd., K: 265, S: 11902.

⁶² Aydemir; agm., s. 93.

⁶³ Tan gazetesi; 6 Aralık 1936, s. 2.

⁶⁴ Tan gazetesi; 6 Aralık 1936, s. 2.

⁶⁵ Askerî Mecmua; 1 Eylül 1935, Cilt VI, S 98, s. 729.

⁶⁶ Tan gazetesi; 7 Aralık 1936, s. 2.

⁶⁷ Aydemir; age., s. 135.

yelkenlide bulunan iki Türk nefer, hemen yelkenleri indirip, küçük sandala binerek Ağva Limanı'na dönmüştür. Alexandra, barutla dolu yelkenliye dört kilometre kadar yaklaşarak ateşe başlamış ve yelkenliye 42 mermi atmıştır. Fakat bu mermilerden hiçbiri hedefe isabet etmemiştir.⁶⁸ Ardından Alexandra, geldiği istikamete dönerek çekip gitmiştir. Alexandra'nın gitmesi, kruvazörün batırılmasına yönelik planı boşa çıkarmıştır. Ancak Alexandra, öğleden sonra saat 14.00'te Ağva açıklarına yeniden dönmüştür. Alexandra bölgeye geldikten sonra yelkenliye yanaşmıştır.⁶⁹

Mustafa Ertuğrul Efendi anılarında yaşanan gelişmeleri; “Biraz sonra, bir bahriyelinin denize atladığını gördük. Bahriyeli, yüze yüze yelkenliye kadar gitti. Sandıkların içini dışını gözden geçirdi. Sonra iki elini ağzına götürerek neşeli bir tavırla kruvazöre seslendi. Kruvazör bu sırada yelkenliye biraz daha yaklaştı. Gemiye hemen bir halat atıldılar. Yelkenliye çıkan bahriyeli, bu halatı kayığın baş tarafındaki babalardan birine bağladı. Kruvazör yelkenliyi bordasına bağlayıp, yedeğine alarak uzaklaşmaya başlamıştı ki bataryamla açtığım ateşle gönderdiğim üç isabetli mermiden birisi, geminin telsiz antenini parçaladı. Kruvazör bütün gayreti ile top menzilimizin dışına çıkmaya çabalıyor, biz de arkasından durmadan mermi savuruyorduk. Kruvazör, yedi kilometre kadar açıldıktan sonra durdu. Bu sefer ki baskından ucuz kurtulduğunu sanmıştı. Beş on dakika sonra başına gelecek beladan habersizdi. Yelkenli kayığı, kruvazörün bordasına rampa ettiler.

Geminin bütün efradı güvertede toplanmışlardı. Bahriyeliler, kayığın üstüne atıldılar. Vinç harekete geldi. İlk sandık kruvazöre alındı. Bunu heyecanla açtılar. Bir müddet bekleştiler. Sonradan öğrendiğimize göre geminin doktoru, portakalların zehirli olabileceği ihtimalini düşünmüş. Bunu akıl ettikleri hâlde gemiye dinamit konulabileceğini düşünememişlerdi. Doktor, portakalları muayene ettikten sonra öteki sandıkları da süratle güverteye almaya başladılar. Sıra sondaki füyeli sandığa gelmişti. Bizdeki heyecanı sormayın. Adeta nefes almıyoruz. Vinç direğinin boynu son defa eğildi. Tel halat aşağıya doğru uzandı. Bahriyeliler, çevik hareketlerle onu da bağladılar. Bir saniye sonra, siyah bir sütun ortalığı kapladı. Kayığın enkazı ile küpeşteye yığılan insanların parçaları birbirine karışıyordu. Kruvazörün su kesiminde korkunç bir delik açılmıştı. Gemi, yan üstüne devrilmekte gecikmedi. Güvertedekilerin hemen hepsi ölmüştü. Canlarını kurtarabilenler, büyük bir şaşkınlıkla şuraya buraya kaçıyorlardı. Nihayet, bir amele aracılığıyla denize indirebildikleri iki tekneye binerek gemiyi terk ettiler. Kruvazör, istimdada bile imkân bulamadan beyaz köpükler içinde denize

⁶⁸ Askerî Mecmua; 1 Eylül 1935, Cilt VI, S 98, s. 732.

⁶⁹ Tan gazetesi; 7 Aralık 1936, s. 2.

gömüldü. Tekneye binenler, teslim olmak istemiyorlardı. Güneye doğru süratle açıldılar.”⁷⁰ diyerek anlatmıştır. Batırılan gemiden kurtulan otuz iki kişi denizde fırtınaya tutulmuş ardından da Antalya’ya iltica etmek zorunda kalmıştır.⁷¹ Alexandra isimli Fransız kruvazörünün batırılışına ilişkin olarak 5’inci Ordu Komutanlığından 1’inci Şubeye gönderilen yazıda; 8 Mart 1918’de vuku bulan hadise ayrıntılı bir şekilde ortaya konmuştur. Konuya ilişkin raporda, Türk askerlerinin kayığa koydukları dinamitler aracılığı ile personeli yanıltmak suretiyle Fransız gemisini batırdıkları belirtilmiştir.⁷²

Mustafa Ertuğrul Efendi Alexandra’nın batırılışından sonra, Harp Gümüş Liyakat Madalyası ile taltif edilmiştir. Kasım 1918’de bataryası ile birlikte Denizli’ye tabur merkezine nakledilmiştir. Denizli’den de Aydın’a görevlendirilmiştir.⁷³ Mustafa Ertuğrul Efendi, 1 Aralık 1918 tarihinde 57’nci Tümen Kurmay Başkanlığı 1’inci Şube Mülhaklığına tayin edilmiştir.⁷⁴ Kendisi burada görev yaparken 30 Ekim 1918’de Osmanlı Devleti ile İtilaf Devletleri arasında yapılan Mondros Mütarekesi ile Birinci Dünya Harbi sona ermiştir.⁷⁵

2. Millî Mücadele’den Ölümüne Kadar Hayatı

Mondros Mütarekesi sonrasında başlayan işgaller üzerine Mustafa Kemal Paşa önderliğinde Millî Mücadele başlamıştır. Mustafa Kemal Paşa’nın başlattığı Millî Mücadele Hareketi kısa zamanda gelişmiş ve sivil-asker tüm Türk halkının katılımı ile meşru bir zemine oturmuştur.⁷⁶ Bu ortamda Mustafa Ertuğrul Efendi de Millî Mücadele’ye dâhil olmuş ve bağımsızlık mücadelesinin bir parçası ve üyesi olmuştur. Mustafa Ertuğrul Efendi Millî Mücadele’ye katıldıktan sonra, 30 Haziran 1919’da Yunanlar ile Aydın’da gerçekleşen bir müsademede ağır yaralanmıştır. Bu müsademe

⁷⁰ Tan gazetesi; 7 Aralık 1936, s. 2.

⁷¹ Alexandra’nın batışı sonrasında Felemenk Sefareti tarafından Osmanlı Hariciye Nezareti’ne yapılan başvuru ile isimleri verilmek suretiyle; Zabit Vekili Arthur Doucet ile Henri Attwood, Jean Salaun, Pierre Porteres, Jean Potard, Guillaume Moreau, Pierre Lollichon, Charles Ramez, Jean Le Bourlout, Henri Maillard, Abel de Boissier, Yves Belligou, Victor Hautieres, Louis Jaouan, Sylvain Daouloudet, Jean Blanc, Jean Lalanne, Adrien Gilles, Jean Marie Bodemant, Antoine Fortin, Charles Merette, Pierre Loussouarn, Jules Damart, Pierre Corbani, Maurice Guillemet, Pierre Helias, Tani Eleyed, Liban Mohamed, Diab Habib’in akıbetleri sorulmuştur. BOA; HR. SYS. 2263/6; 29 Nisan 1918’de Osmanlı Harbiye Nezareti tarafından Osmanlı Hariciye Nezaretine gönderilen tezkerede Alexandra’nın amirali Yüzbaşı Arthur Doucet’in esareti konusunda bir bilgi olmadığı belirtilmiştir. BOA; HR. SYS. 2263/16; Daha sonra yapılan yazışmada ise Yüzbaşı Arthur Doucet ile birlikte 10 personelin öldüğü; 16’sı Fransız ikisi Cibuti’den olmak üzere 18 esir bulunduğu ifade edilmiştir. BOA; DH. ŞFR. 579/143. Aktaran Akpınar; agm., s. 138.

⁷² BOA; ATASE Koleksiyonu, BDH, K: 3474, D: H-97, F: 4, 4-1, 4-2.

⁷³ MSB Arşivi; agd., K: 265, S: 11902.

⁷⁴ MSB Arşivi; agd., K: 265, S: 11902.

⁷⁵ BOA; HSD. AFT. 6.74; BOA; HSD. AFT. 6.73.

⁷⁶ Lütfi Arslan; “Millî Mücadele Dönemi’nde Manda ve Himaye Tartışmaları ve Mandacılık Yaklaşımları”, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, S 64, Bahar 2019, s. 1-5.

sırasında sağ omzundan giren bir kurşun, sol kürek kemiğinden çıkmıştır. Bu yüzden kendisi Çine’de iki ay tedavi görmüştür. Mustafa Ertuğrul Efendi, 1 Ekim 1920’de 12’nci Kolordu Kumandanlığı emriyle Muğla ve Antalya Bölge Kumandanlığı emrine tayin edilmiş, bu kapsamda bölge kumandanlığınca Antalya teşkilatında görevlendirilmiştir. Bu sırada 1 Mart 1921’de kolağalığına terfi etmiştir. Mustafa Ertuğrul Efendi, 12 Kasım 1921 tarihinde Antalya Bölge Kumandanlığının lağvedilmesi üzerine Afyonkarahisar Cephesi’ndeki 7’nci Tümen Yaverliğine tayin edilmiştir. Buradaki görevi esnasında soğuk sebebiyle geçirdiği akciğer hastalığından dolayı 4’üncü Kolordu Sıhhiye Heyeti tarafından Antalya’ya iki ay süreyle tebdil-i havaya gönderilmiştir. İlerleyen dönemde yaşadığı apandisit sebebiyle, 8 Haziran 1922’de Antalya Merkez Hastanesinde ameliyat olmuştur.⁷⁷

Büyük Taarruz’ un başarı ile sonuçlandığı bir dönemde Mustafa Ertuğrul Efendi’nin tedavisi tamamlanmış ve kendisi 18 Ekim 1922’de Batı Cephesi 3’üncü Menzil İkmal Şubesi emrine verilmiştir. 20 Şubat 1923’te geçici olarak İzmir’de kurulan Divaniharp refakat zabıtlığına görevlendirilmiştir. 23 Mayıs 1923’te tekrar 3’üncü Menzil İkmal Şubesine tayin edilmiştir.⁷⁸ Kendisi, Türk İstiklal Harbi Kumandanlarından Albay Şefik Aker’in kızı ile evlenmiş ve üç çocuğu olmuştur.⁷⁹

Mustafa Ertuğrul Efendi, 12 Eylül 1923 tarihinde Konya 2’nci Ordu Müfettişliği Kurmay Heyeti Mülhaklığına tayin edilmiştir. Buradan 11 Şubat 1924’te 5’inci Kolordu Topçu Şubesi Mülhaklığında görevlendirilmiştir. 24 Şubat 1925 ile 13 Haziran 1925 tarihleri arasında 5’inci Kolordu personeli olarak Diyarbakır bölgesindeki isyanı bastırmakla vazifelenmiştir. Diyarbakır’da görevde iken 24 Mayıs 1926 tarihinde kendisine, Millî Mücadele’deki katkılarından dolayı kırmızı şeritli İstiklal Madalyası verilmiştir. Diyarbakır’daki görevinden sonra sağlık sebepleri dolayısıyla 8 Aralık 1926’da Millî Müdafaa Vekâleti emriyle Hava Kuvvetleri Müfettişliği emrine verilmiştir. Ankara’da iken hava rasat kursu görmüş ve ardından 1927’de Antalya Hava Rasat İstasyonu Müdürlüğüne tayin edilmiştir. 9 Temmuz 1928’de kıdemli kolağalığı rütbesine terfi etmiştir. Kıdemli kolağası iken 1 Kasım 1929’da 6’ncı Kolordu 7’nci Tümen 22’nci Topçu Alayı 22’nci Bölük Kumandanlığına tayin edilmiştir. Buradaki görevi sırasında beşinci dereceden harp malulü olarak 12 Temmuz 1930 tarihinde emekliye ayrılmıştır. Mustafa Ertuğrul Efendi, İkinci Dünya Harbi’nin başlaması üzerine alınan seferberlik kararı kapsamında 28 Nisan 1942 ile 11 Ocak 1943 tarihleri arasında yedek topçu kıdemli kolağası rütbesi ile

⁷⁷ MSB Arşivi; agd., K: 265, S: 11902.

⁷⁸ MSB Arşivi; agd., K: 265, S: 11902.

⁷⁹ Akgül; agm., s. 1935.

Uluborlu Askerlik Şubesi Başkanı olarak görev yapmıştır. Mustafa Ertuğrul Efendi, 5 Kasım 1968 tarihinde hayatını kaybetmiştir.⁸⁰

Sonuç

Sanayi İnkılabının sonuçlarının silah sanayiine uygulanması ile XX. yüzyılın başında büyük harp gemileri ile motorlu uçaklar inşa edilmiştir. Ardından ise uçak gemileri yapılarak kullanılmaya başlanmıştır. Uçak gemilerinin kullanıldığı ilk mücadele, Birinci Dünya Harbi olmuştur. İngilizlerin çalışmaları bu sürece öncülük etmelerine zemin hazırlamıştır. Bu kapsamda inşa edilen ilk modern uçak gemisi Ark Royal olmuş, bu gemiyi Ben My Chree ve diğer uçak gemileri takip etmiştir.

Uçak gemilerinin büyüklüğü ve üzerinde taşıdığı silah ve sistemler ile bu gemilerin yanına verilen koruma niteliğindeki kruvazörler vs. ilgili platformların batırılmasını zorlaştırmıştır. Ancak, Birinci Dünya Harbi sırasında ilk kez Türk zabıtlarından Topçu Mülazımı Mustafa Ertuğrul Efendi tarafından, çok iyi kamufla edilmiş topçu bataryaları sayesinde Ben My Chree uçak gemisi, yapılan isabetli atışlar sonucunda batırılmıştır. Ardından aynı dönemde, Fransızların Paris II ve Alexandra isimli kruvazörleri de denize gömülmüştür.

Mustafa Ertuğrul Efendi yaşanan olayları, kendi dimağından ve birinci ağızdan kaleme alarak gelecek kuşaklara aktarmak maksadı ile anılarını kaleme almış ve daha sonra da bunları yayımlamıştır. 1930'lu yıllarda çeşitli mecralarda yayımlanan anılar, Türk ve dünya tarihi açısından yadsınamaz bir öneme sahiptir. Bu kapsamda çalışma, Mustafa Ertuğrul Efendi'nin kahramanlığını ve unutulmaya yüz tutmuş bir tarihî olayı hatırlatmayı ve gündemde tutmayı hedeflemiştir. İlgili anılar üzerinde yapılan araştırmada, anıların tarihi farklılıklara sahip olmakla birlikte içerik olarak aynı konudan bahsettiği, ayrıca farklı başlıklar halinde yayımlandığı görülmüştür.

Birinci Dünya Harbi Dönemi'nde kısıtlı ve sınırlı bir deniz gücüne sahip Osmanlı ordusunun tüm imkânsızlıklara rağmen kazandığı başarı yadsınamaz bir mahiyet ve özelliğe sahiptir. İlgili durumun günümüz şartları içerisindeki zorluğu, bu durumu önemli ve büyük kılan yönüdür. Koruma filoları ile faaliyet yürüten, su üstü ve su altı unsurlar ve silah sistemleri ile korunan uçak gemileri, ülkelerin her istediği yerde harekât icra etmesine imkân sağlamaktadır. Bu özelliği uçak gemilerini stratejik bir araç hâline getirmektedir. İşte bu stratejik araçlardan birini, ilk kez bir Türk topçusu, bataryası ile batırmıştır.

⁸⁰ MSB Arşivi; agd., K: 265, S: 11902.

Yaşanan tarihî gerçeklik, Türklerin en zor zamanlarında bile neler yapabileceğini kanıtlamakta ve tüm dünyaya bunu göstermektedir. Bu olay Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün: “*Türk çocuğu ecdadını tanıdıkça daha büyük işler yapmak için kendinde kuvvet bulacaktır.*” sözünü doğrulayan Türk tarihindeki birçok nadir olaydan biridir.

KAYNAKLAR

Arşivler

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı

BOA; HSD. AFT. 6.73.

BOA; HSD. AFT. 6.74.

BOA; HR. SYS. 2263/16.

BOA; DH. ŞFR. 579/143.

BOA; HR. SYS, 2262/35.

BOA; ATASE Koleksiyonu, BDH, 5248, D: H-10, F: 1-32.

BOA; ATASE Koleksiyonu, BDH, 5248, D: H-10, F: 1-33.

BOA; ATASE Koleksiyonu, BDH, K: 5248, D: H-11, F: 1-1.

BOA; ATASE Koleksiyonu, BDH, K: 5248, D: H-11, F: 1-2.

BOA; ATASE Koleksiyonu, BDH, K: 3474, D: H-97, F: 4.

BOA; ATASE Koleksiyonu, BDH, K: 3474, D: H-97, F: 4-1.

BOA; ATASE Koleksiyonu, BDH, K: 3474, D: H-97, F: 4-2.

Millî Savunma Bakanlığı (MSB) Arşiv ve Askerî Tarih Daire Başkanlığı Arşivi

Mustafa Ertuğrul Aker Şahsi Dosyası, Klasör: 265, Sıra: 11902.

Kitaplar

AYDEMİR, Mustafa; Ben Bir Türk Zabitiyim (Batıktan Çıkan Kahraman Topçu Yüzbaşı Mustafa Ertuğrul) Belgesel Kitap, 4. Baskı, Kaptan Yayıncılık, İstanbul, 2007.

QUELLA-VILLÉGER, Alain Quella, Pierre Loti: Gezegen Seyyahı, Çeviren: Aysel Bora, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2002.

Makaleler

AKGÜL, Suat; “I. Dünya Savaşı’nda Antalya Kıyı Muharebeleri ve Bir Türk Subayının Başarıları”, XIX. Türk Tarih Kongresi (3-7 Ekim 2022/Ankara), III. Cilt, III. Kısım, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2024, s. 1927-1252.

AKPINAR, Ozan Can; “Birinci Dünya Savaşı’nda Fransız Gemilerinin Antalya Sahillerine Yönelik Taarruzları.” Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları-Recent Period Turkish Studies, S 43, Yıl: 2023, s. 111-142.

ARSLAN, Lütfi; “Millî Mücadele Döneminde Manda ve Himaye Tartışmaları ve Mandacılık Yaklaşımları”, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, S 64, Bahar 2019, s. 1-38.

GÖÇER, Güngör; “Hatıratın Tarihsel Değeri ve Nedret Gürcan’ın Hatıratında Dinar’a Dair Ayrıntılar”, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C 20, S 1, Yıl: 2018, s. 305-326.

KURT, Emin; “Çanakkale Savaşı’nda Bir Uçak Gemisi: Ark Royal (17 Şubat 1915-18 Mart 1915)”, SAVSAD Savunma ve Savaş Araştırmaları Dergisi, C 32, S 2, Yıl: Aralık 2022, s. 305-344.

OKAY, M. Orhan; “Hatırat”, İslam Ansiklopedisi, C 16, Türk Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1997, s. 445-449.

ÖZGEN, Cenk; “Türk Deniz Kuvvetleri Açısından Uçak Gemisi Tedarikinin İncelenmesi”, Savunma Bilimleri Dergisi, C 17, S 2, Kasım 2018, s. 21-59.

SARIÇELİK, Kerim; “Birinci Dünya Savaşı’nda Osmanlı Devleti’nin İtilaf Devletlerine Karşı Anadolu’nun Akdeniz Kıyılarında Aldığı Bazı Tedbirler”, Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, S 21, Yıl: 2007, s. 173-189.

UZUN, Anıl; “Geçmişten Günümüze Türk Donanmasının Hava Savunma Harbi Kabiliyeti Analizi”, Harp Tarihi Dergisi, S 5, Yıl: 2022, s. 101-135.

Sürelî Yayınlar

Alexandria Gazette

Askerî Mecmua

Deniz Mecmuası

Kurun gazetesi

Tan gazetesi

The Times

EKLER

Kolağası Mustafa Ertuğrul (Aker) Efendi⁸¹

⁸¹ MSB Arşivi; *agd.*, K: 265, S: 11902.

Büyük Harp Hatıraları

BATARYA ile Ateş

(M. ERTUĞRULUN HATIRASI)

Alınan Tertibatla Göre, Taarruz Güneş Doğarken Yapılacaktır.

Büyük harp bütün itibarla devam ederken... 1915 senesi baharından aydın Aydınlık buluyoruz. Alınmaya... Bu gün öğrene, tereş nıng Foaie...

BORSA

2 BİRİNCİKANUN (ARŞAMB) Pazantur

Table with columns for 'Alış' and 'Satış' prices for various goods like flour, oil, and other commodities.

Son nefesini verdiği dakikalarda 100 isterling miras bırakan

Ölümler Kralı Bazil Zaxheri'neler yapmıştı?

Dünya hüküm sürer sanlar arasında Petrol Kralı, Sükkoy Kralı, Kılıkt Kralı, Banklar Kralı var.

Yazan: Xavier de Hauteclocque

Bu kadar muhabbet ki, fevkalide binlerce dolar... Bazil Zaxheroff İngiltere'nin en zengin ve en güçlü adamıdır.

Ölümüne sebep olan Bazil Zaxheroff İngiltere'nin en zengin ve en güçlü adamıdır. Ölümüne sebep olan Bazil Zaxheroff İngiltere'nin en zengin ve en güçlü adamıdır.

Burada, mütaka kumandanın Cemal Beyle görüşme yaptığını öğrenelim. Bina veriliyor hareket emriden... Alınan tertibatla göre, taarruz güneş doğarken yapılacaktır.

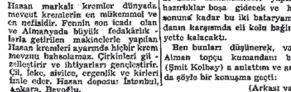
Asnak bu plânın tabirihi emniyetinde hane muhabbeti. Çıktık alman suları vasiyeti için... Alınan tertibatla göre, taarruz güneş doğarken yapılacaktır.

MİLLİ TAKVİM

13 senecikler aydınlatılır... Yağış mevsimi, Yağmurlar vardır. Rüzgâr, sarf ve muhtelif...

HASAN Yağış Kar Kremi

Yağış mevsimi, Yağmurlar vardır. Rüzgâr, sarf ve muhtelif... Hasan Yağış Kar Kremi, yağmurları önler, kuru havayı nemlendirir.

SAĞLIK ÖĞÜTLERİ

LOKMAN HEKİM

Romatizma Komisyonu

Avrupalardan gelen beşgünme ya da kırk beş günlük hastalıkların başı... Romatizma komisyonu, hastaların tedavisinde yardımcı olacaktır.

Ben de, hayvattan nakli mülkiyetin emsali... Bazil Zaxheroff İngiltere'nin en zengin ve en güçlü adamıdır.

Ölüm Ticareti

7 Eylül 1890 tarihinde Zaxheri'nin vefatı... Ölüm ticareti, hastaların hayatını kurtarmak için geliştirilmiştir.

Kolağası Mustafa Ertuğrul Efendi'nin Anılarını İçeren Gazetinin İkinci Sayfası

THE BEN-MY-CHREE.

We learn that the Ben-My-Chree, a fast turbine British steamer, of 2,650 tons, which was employed before the war in the Isle of Man Steam Packet Company's service, has just been salvaged in the Mediterranean, and is to be towed to the Piræus. Here Lloyd's agent is to take possession, acting for the Ministry of Shipping.

The Ben-My-Chree was built by Messrs. Vickers in 1908. She has been lying wrecked for more than two and a half years. During the war she was taken up by the Admiralty for conversion into a seaplane carrier, and sent to the Mediterranean. On January 11, 1917, she entered the harbour of Kastelorizo, in the island of the same name off the coast of Asia Minor, not far from Rhodes. Unfortunately for her, the Turks had erected carefully concealed batteries here, of the existence of which her captain (Commander C. R. Samson, D.S.O.) had no suspicion until they opened fire. At such close range the unprotected and lightly armed vessel stood very little chance, and it was not long before she had to be abandoned, on fire, and in a sinking condition, though fortunately with small loss of life.

The wreck has been salvaged by the Ocean Salvage Company, Limited, which company was also successful in the case of the River Clyde at Cape Helles last year. Though lying in a sheltered position not far from the mole, the Ben-My-Chree presented greater obstacles than the River Clyde, as her decks and upper works had been practically destroyed by fire, and she had a heavy list to starboard. The work was entrusted by Commander Borissow, R.N.R., the company's general manager, to Captain R. L. Rees, of the salvage steamer La Valette, which had also been employed in the case of the River Clyde. His first task was to construct a cofferdam and to plug the numerous shot holes, thus making the riddled hull watertight for the operation of pumping out her holds to be commenced. The timber required for this work and the skilled ratings had to be transported by sea from Constantinople, over 520 miles. As soon as the wreck began to regain buoyancy precautions had to be taken to prevent her falling over on her side. On refloating the vessel, it was found that considerable quantities of explosives in the shape of torpedoes, shells, and aerial bombs remained in her, and the corrosive action of salt water on these rendered their handling a delicate and risky task.

The Ocean Salvage Company was formed in May, 1917. During the war, while working for the Admiralty Salvage Section, the company salvaged or assisted no fewer than 21 vessels, including the armoured cruiser King Alfred, of 14,100 tons displacement, which had been torpedoed by a German submarine, but was eventually brought safely into the Mersey. Since the Admiralty charter terminated the company's fleet, comprising five salvage steamers and three tugs, has been mainly employed in the Levant, where 28 vessels of all descriptions have so far been dealt with.

Ben My Chree'nin Batırılışına İlişkin İngiliz Gazete Haberi⁸⁴

⁸⁴ The Times; 25 Ağustos 1920, s. 12.